

Krystyna Gilga

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

DZIAŁANIA SZKÓŁ WYŻSZYCH NA RZECZ STUDENTÓW NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Streszczenie: na uniwersytetach w Polsce kształci się coraz więcej studentów niepełnosprawnych – realizuje się tym samym powszechne prawo do edukacji. Celem artykułu jest przedstawienie działań uczelni wyższych na rzecz studentów niepełnosprawnych i określenie, czy spełniają one swój obowiązek, czy też wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społecznym. Działania podejmowane przez uczelnie publiczne i prywatne są zróżnicowane i dotyczą zarówno kształcenia, jak i rehabilitacji.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność, szkoły wyższe, studenci niepełnosprawni.

1. Wstęp

Podmioty odpowiedzialne społecznie według Z. Pisz to „jednostki i zbiorowości, osoby fizyczne i prawne funkcjonujące w systemie społecznym obejmującym politykę, gospodarkę oraz sferę społeczną, które w swojej różnorodnej aktywności dostosowują swoje działania do ładu społecznego określonego przez obowiązujące prawo oraz normy nieskodyfikowane, które są pochodnymi dominującego systemu wartości [...] konkretnego społeczeństwa”¹. W takim ujęciu podmiotami odpowiedzialnymi społecznie powinny być szkoły wyższe w zakresie dostępności i kształcenia osób niepełnosprawnych.

Celem artykułu jest ukazanie działań uczelni wyższych na rzecz studentów niepełnosprawnych i określenia, czy spełniają one swój obowiązek, czy też wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społecznym.

R.W. Griffin wyróżnił cztery poziomy odpowiedzialności społecznej, uszeregowane na kształt drabiny od najniższego do najwyższego szczebla:

- **opór** wobec społecznych zobowiązań – niepodejmowanie działań i próby ich unikania oraz zaprzeczenie potrzeby działania,
- **społeczny obowiązek** – wypełnia się tylko zobowiązania nałożone przez prawo i nic więcej,

---

¹ Z. Pisz, *Odpowiedzialność społeczna w działalności edukacyjnej*, [w:] Z. Pisz, M. Rojek-Nowosielska (red.), *Społeczna odpowiedzialność biznesu. Uwarunkowania, kontrowersje, dobre i złe praktyki*, UE, Wrocław 2009, s. 61.

- **społeczna reakcja** – podejmowane są działania realizujące wymogi prawne, ale i etyczne oraz wykraczające poza obowiązujące ramy,
- **społeczny wkład** – działania uwzględniające dobro społeczne i społeczną odpowiedzialność².

W odniesieniu do tej „drabiny” odpowiedzialności pojawia się pytanie, czy uczelnie, zarówno prywatne, jak i publiczne, realizują wobec osób niepełnosprawnych tylko swój „społeczny obowiązek” czy też poszły dalej w swoich działaniach.

2. Prawo do edukacji osób niepełnosprawnych

Zmiany, które obserwujemy w funkcjonowaniu społeczeństwa polskiego, podobnie jak i w innych krajach wynikające z postępu cywilizacyjnego, przemian demograficznych, uwarunkowań ekonomicznych, politycznych i kulturowych, stawiają przed społeczeństwem nowe cele. Podejmowane inicjatywy powinny uwzględniać kapitał społeczny stale rosnącej populacji osób niepełnosprawnych³. Aktywizacja działań w tym obszarze opiera się głównie na integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem. Nie jest to zadanie łatwe, istnieje bowiem wiele przeszkód i uwarunkowań, które są efektem złożoności i wielowymiarowości zjawiska niepełnosprawności.

Na powodzenie integracji osób niepełnosprawnych z otoczeniem mają wpływ:

- uwarunkowania polityczne, określające m.in. miejsce człowieka w ustroju państwa i charakter polityki społecznej,
- uwarunkowania legislacyjne obejmujące ustawodawstwo związane zarówno z zabezpieczeniem społecznym oraz ochroną zdrowia, jak i z edukacją czy rynkiem pracy,
- uwarunkowania ideologiczne określające system wartości, koncepcje człowieka i jego natury,
- uwarunkowania społeczne i psychologiczne, nasze lęki, obawy i nadzieje,
- uwarunkowania materialne i techniczne obejmujące możliwości finansowe państwa i obywateli oraz poziom rozwiązań infrastrukturalnych⁴.

Jednym z istotnych obszarów integracji jest edukacja. Pełni ona nie tylko funkcje społeczne czy też poznawcze (dostarczania wiedzy i informacji). W procesie edukacji kształtowane są również postawy i wzorce (funkcje kulturowe). Istotne znaczenie ma również możliwość zdobycia kwalifikacji zawodowych pozwalających na podjęcie pracy (funkcje ekonomiczne)⁵.

² Za: M. Rojek-Nowosielska, *Kształtowanie społecznej odpowiedzialności*, AE, Wrocław 2006, s. 46-47.

³ O. Kowalczyk, *Rola pomocy osobistej w procesie integracji osób niepełnosprawnych w Polsce i innych krajach*, AE, Wrocław 2003, s. 7.

⁴ S. Przybylski, *Refleksje nad barierami występującymi przy wdrażaniu integracji osób niepełnosprawnych w Polsce na początku nowego tysiąclecia*, [w:] Z. Kazanowski, D. Osik-Chudowska (red.), *Integracja osób niepełnosprawnych w edukacji i interakcjach społecznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003, s. 16.

⁵ J. Orczyk, *Polityka społeczna. Uwarunkowania i cele*, AE, Poznań 2005, s. 167.

Osoby niepełnosprawne są narażone w większym stopniu na dyskryminację i marginalizację niż inne grupy społeczne. Niepełnosprawność kumuluje bowiem różnorodne upośledzenia w wielu obszarach życia (takich jak praca, wykształcenie, warunki materialne, udział w kulturze czy polityce)⁶. Chcąc zapobiegać negatywnym zjawiskom, wprowadzono w Polsce wiele gwarancji zawartych w aktach prawnych, m.in. w:

- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁷,
- ustawach regulujących funkcjonowanie systemu oświaty⁸,
- ustawach regulujących funkcjonowanie systemu opieki zdrowotnej⁹,
- ustawach regulujących rynek pracy¹⁰ i pomoc społeczną¹¹.

Prawo do edukacji osób niepełnosprawnych jest gwarantowane w wielu aktach międzynarodowych, do których w szczególności zaliczamy:

- *Powszechną deklarację praw człowieka* (art. 26)¹²,
- *Konwencję w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty* (art. 4)¹³,
- *Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych* (art. 13)¹⁴,
- *Europejską konwencję praw człowieka* (art. 2 protokołu nr 1)¹⁵,
- *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (art. 24)¹⁶,
- *Kartę praw podstawowych* (art. 14)¹⁷.

W Polsce w obszarze edukacji prawo do edukacji osób niepełnosprawnych jest uregulowane w dużym zakresie do poziomu szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Jedynie zapisy na gruncie prawa polskiego dotyczące prawa osób niepełnosprawnych do edukacji na poziomie wyższym znajdują się w ustawie zasadniczej:

⁶ G. Firlit-Fesnak, G. Magnuszewska-Otulak, *Dyskryminacja a równouprawnienie: zadania polityki społecznej*, [w:] G. Firlit-Fesnak, M. Szylo-Skoczny (red.), *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 272.

⁷ Konstytucja RP uchwalona 2 kwietnia 1997 r., DzU z 1997 r. Nr 78, poz. 483.

⁸ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, DzU z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 (z późn. zm.).

⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, DzU z 2004 r. Nr 210, poz. 2135.

¹⁰ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, DzU z 2008 r. Nr 14, poz. 92 oraz Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, DzU z 2008 r. Nr 69, poz. 415.

¹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, DzU z 2004 r. Nr 64, poz. 593.

¹² Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r., www.ms.gov.pl/prawa_czl_onz/prawa_czlow_12.doc.

¹³ Sporządzona w Paryżu dnia 15 grudnia 1960 roku, DzU 64.40.268-zał. – weszła w życie 15 grudnia 1964 r.

¹⁴ Otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. – ISAP, DzU z 1977 r. Nr 38, poz. 169, www.ms.gov.pl/prawa_czl_onz/prawa_czlow_14.doc.

¹⁵ <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/7B5C268E-CEB3-49A5-865F-06286BDB0941/0/PolishPolonais.pdf>.

¹⁶ http://www.unic.un.org.pl/dokumenty/Konwencja_Praw_Osob_Niepelnosprawnych.pdf.

¹⁷ [www.ms.gov.pl/ue/translation/32000X1218\(01\).doc](http://www.ms.gov.pl/ue/translation/32000X1218(01).doc).

„Art. 70. 1. Każdy ma prawo do nauki. [...]”

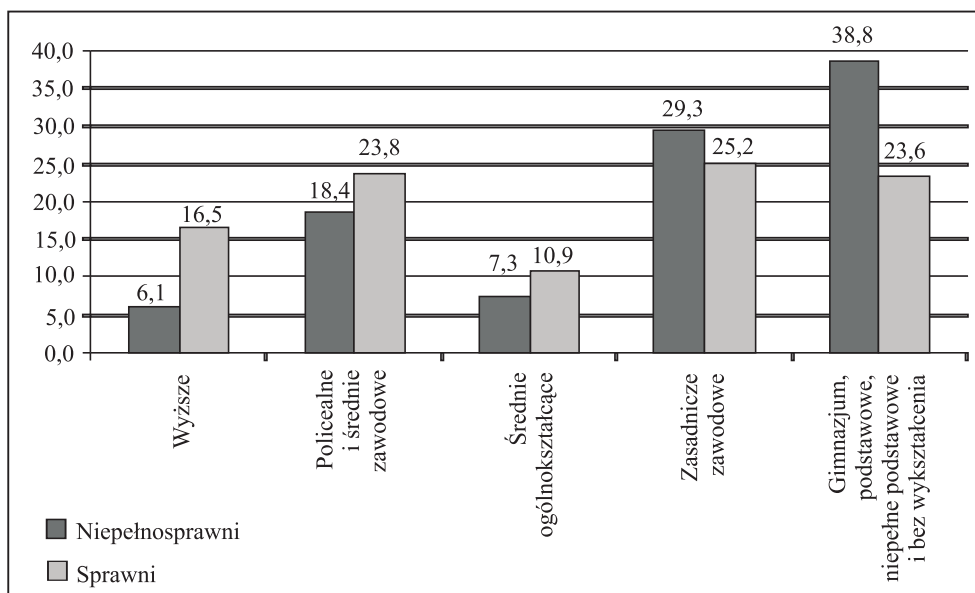
„Art. 32. 1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. 2. Nikt nie może być dyskryminowany [...]”.

Dodatkowo o tym prawie mówi Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego:

„Prawo do nauki, którego korelatem są odpowiednie powinności władzy publicznej, stanowi w swej istocie gwarancję dostępności i powszechności [...] kształcenia”.

„Wśród pozostałych elementów [prawa do nauki] należy wskazać przede wszystkim gwarancję powszechnego i równego dostępu do wykształcenia”¹⁸.

Ponadto duże znaczenie w Polsce ma uchwalona przez Sejm w 1997 r. *Karta praw osób niepełnosprawnych*¹⁹. Jednym z praw w niej zawartych jest prawo do nauki w szkołach wspólnie z pełnosprawnymi rówieśnikami, a także do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

Rys. 1. Struktura wykształcenia osób sprawnych i niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej w Polsce w 2008 roku

Źródło: [http://www.niepełnosprawni.gov.pl/download/\(15iane7hW5Wxx6KZcIDWz5Wzip-nj9GhaZ-SbntyyU6Dfjpiin5iZnuayU5ywdtrWmdjUyNLcgtPbs-LGmL_Lz9KqUZWuguDTqYCh4A\)/files/roczne_dane_z_bael_2008.xls](http://www.niepełnosprawni.gov.pl/download/(15iane7hW5Wxx6KZcIDWz5Wzip-nj9GhaZ-SbntyyU6Dfjpiin5iZnuayU5ywdtrWmdjUyNLcgtPbs-LGmL_Lz9KqUZWuguDTqYCh4A)/files/roczne_dane_z_bael_2008.xls).

¹⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 listopada 2000 SK18/99, www.trybunal.gov.pl/omowienia/documents/SK_18_99_PL.pdf.

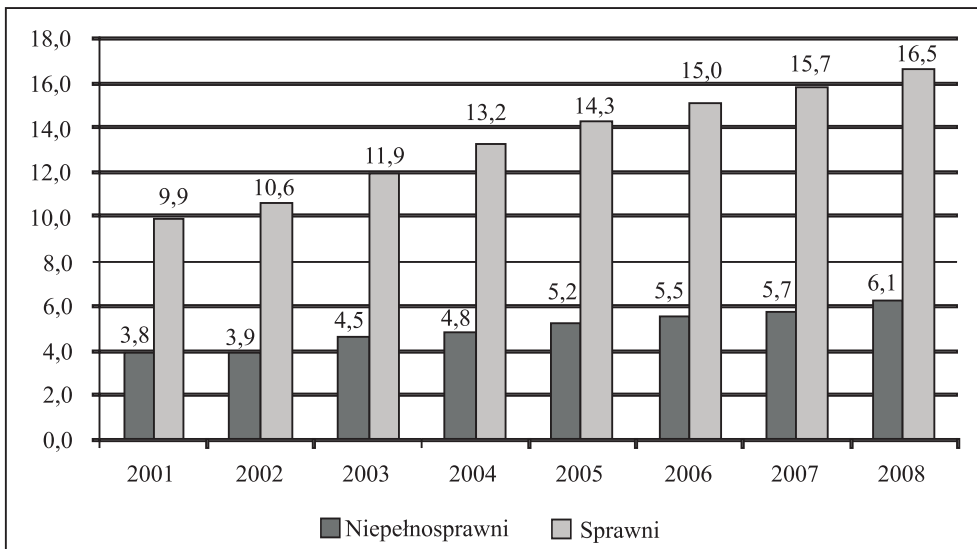
¹⁹ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 r. *Karta praw osób niepełnosprawnych*, Monitor Polski z 1997, nr 50, poz. 475.

O tym, że prawo to nie jest do końca realizowane w praktyce, świadczy fakt występowania w Polsce istotnych różnic w poziomie wykształcenia ludności sprawnej i niepełnosprawnej (rys. 1).

Wśród ludności niepełnosprawnej w wieku 15 lat i więcej w 2008 r. ponad 38% miało wykształcenie tylko gimnazjalne lub niższe. Wpływa to niekorzystnie na sytuację tych osób na rynku pracy. Trudno znaleźć pracę osobie nawet sprawnej bez kwalifikacji zawodowych. Wykształcenie zasadnicze zawodowe ma ponad 29% niepełnosprawnych (poziom ten jest wyższy niż dla grupy osób sprawnych). W pozostałych kategoriach sytuacja jest odwrotna. Im wyższy poziom wykształcenia, tym różnice pomiędzy odsetkiem osób sprawnych i niepełnosprawnych z danym poziomem wykształcenia są większe i wynoszą:

- dla średniego ogólnokształcącego 3,6%,
- dla policealnego i średniego zawodowego 5,4%,
- dla wyższego 10,4%.

Prawo to nie jest realizowane, co widać w różnicach w poziomie wyższego wykształcenia w ciągu ostatnich lat. Różnice były znaczne i ciągle się zwiększają (rys. 2). W 2001 r. różnica pomiędzy osobami sprawnymi i niepełnosprawnymi wynosiła 6,1 punktów proc., a w 2008 r. już 10,5 punktów. W tym samym okresie odsetek osób z wyższym wykształceniem wśród osób niepełnosprawnych wzrósł z 3,8 do

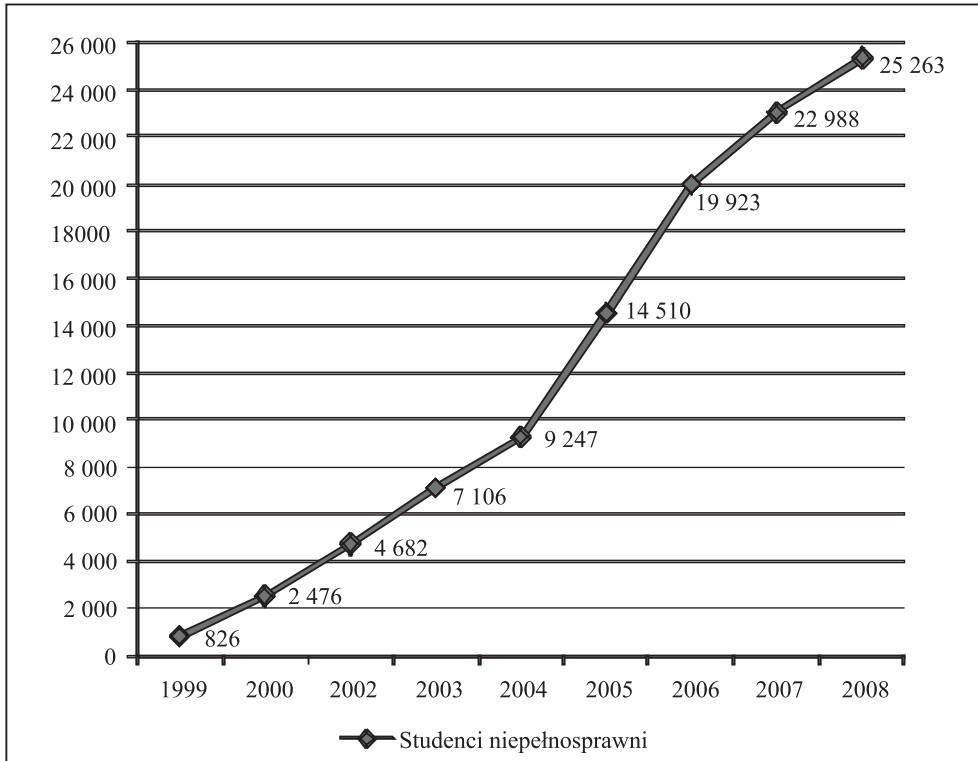

Rys. 2. Udział osób sprawnych i niepełnosprawnych z wykształceniem wyższym w wieku 15 lat i więcej w latach 2001-2008

Źródło: [http://www.niepelnosprawni.gov.pl/download/\(15iane7hW5Wxx6KZcIDWz5Wzip-nj9GhaZS-bntyU6Dfjpin5iZnuayU5ywdrWmdjUyNLcgtPbs-LGmL_Lz9KqUZWuguDTqYCh4A\)/files/roczne_dane_z_bael_2008.xls](http://www.niepelnosprawni.gov.pl/download/(15iane7hW5Wxx6KZcIDWz5Wzip-nj9GhaZS-bntyU6Dfjpin5iZnuayU5ywdrWmdjUyNLcgtPbs-LGmL_Lz9KqUZWuguDTqYCh4A)/files/roczne_dane_z_bael_2008.xls).

6,1%, podczas gdy dla osób sprawnych wzrósł z 9,9 do 16,5%. Tempo wzrostu udziału osób z wyższym wykształceniem w obydwu grupach jest podobne z niewielką przewagą po stronie niepełnosprawnych.

W ciągu ostatnich kilku lat liczba studentów niepełnosprawnych systematycznie się zwiększała. Wzrost ten nie jest jednak na tyle duży, by zniwelować kilkadziesiąt lat faktycznego braku dostępu do uczelni wyższych (rys. 3). W latach 1999-2008 liczba studentów niepełnosprawnych w Polsce wzrosła ponad 30-krotnie.

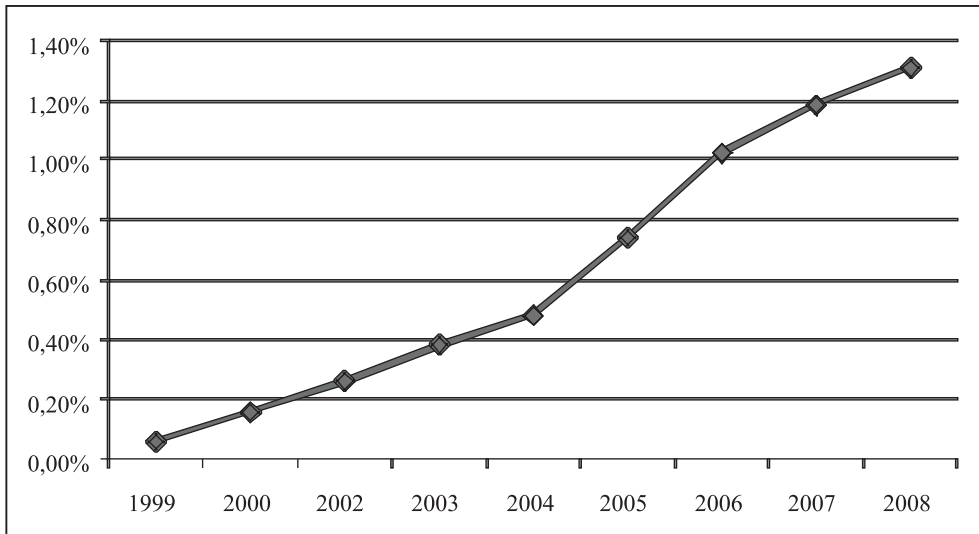

Rys. 3. Liczba studentów niepełnosprawnych w Polsce w latach 1999-2008

Źródło: na podstawie roczników statystycznych szkolnictwa wyższego.

W tym samym okresie wzrósł też udział studentów niepełnosprawnych w ogólnej liczbie studiujących w Polsce ponad 22-krotnie z 0,006 do 1,31% (rys. 4). Jeżeli przyjmemy, że w zależności od sposobów pomiaru odsetek osób niepełnosprawnych w Polsce kształtuje się na poziomie 10-14% ogółu społeczeństwa, to pomimo olbrzymiego wzrostu udział studentów niepełnosprawnych jest ciągle zbyt mały.

Podczas tworzenia systemu wsparcia dla studentów niepełnosprawnych niezbędne jest zdefiniowanie pojęcia niepełnosprawności odpowiadającego realiom życia akademickiego. Nie każda bowiem niepełnosprawność spełniająca kryteria formalne

Rys. 4. Udział studentów niepełnosprawnych w ogólnej liczbie studentów w Polsce w latach 1999-2008

Źródło: na podstawie roczników statystycznych szkolnictwa wyższego.

będzie wpływać na możliwości realizowania przez studenta wymagań związanych z przebiegiem jego studiów. Zdarza się często, iż osoby nie posiadające orzeczonego stopnia niepełnosprawności mają znaczne trudności w realizacji obowiązującego programu studiów wynikające ze stanu zdrowia.

Obecnie za studenta niepełnosprawnego uznaje się osobę studiującą posiadającą aktualne orzeczenie o niepełnosprawności. Powoduje to, że nie wszystkie osoby mogą korzystać ze wsparcia w procesie edukacji. Są to w szczególności:

- osoby przewlekle chore lub niezdolne do pełnego uczestnictwa w zajęciach w trybie standardowym z powodu stanu zdrowia, ale nie posiadające orzeczonego stopnia niepełnosprawności,
- osoby, których niezdolność do pełnego uczestnictwa w zajęciach spowodowana jest nagłą chorobą lub utratą sprawności w wyniku wypadku, ale charakter tej niezdolności jest czasowy.

Szczególną grupą są osoby z dysleksją czy dysgrafią lub innymi zaburzeniami, mające na poziomie szkolnictwa podstawowego i średniego możliwość kształcenia dopasowanego do ich potrzeb. Na poziomie kształcenia wyższego na razie nie można traktować ich jako studentów niepełnosprawnych.

Istnieje więc potrzeba rozszerzenia pojęcia niepełnosprawności na potrzeby edukacji na poziomie wyższym, tak by zagwarantować niezbędne wsparcie tym osobom, dla których ich niesprawność – niezależnie od jej charakteru – stanowi rzeczywistą przeszkodę w pełnym udziale w życiu studenckim. Dotyczy to nie tylko nauki, lecz także pozostałych form aktywności.

Realizacja zasady równego dostępu do edukacji wymaga od uczelni wyższej podejmowania wielu działań. Istniejące już rozwiązania, choć dobre, nie likwidują wszystkich problemów. Coraz większa liczba studentów niepełnosprawnych o bardzo różnorodnych potrzebach wymaga od uczelni ciągłego dostosowywania się i szukania nowych rozwiązań, spełniających podstawowy warunek: student niepełnosprawny jest studentem. Wszelkie działania mają mieć charakter wyrównujący (kompensacyjny), a nie zmniejszający zakres praw, obowiązków czy wiedzy niezbędnej do ukończenia studiów.

Uczelnie wyższe wykształciły kilka form organizacyjnych mających za zadanie wspierać studentów i inne osoby niepełnosprawne. Są to:

- aktywność osób nie posiadających formalnego uprawomocnienia,
- pełnomocnicy ds. osób niepełnosprawnych,
- biura osób niepełnosprawnych, tzw. BON-y.

Przyjęte formy organizacyjne są wypadkową wielu czynników, takich jak: liczba studentów niepełnosprawnych, doświadczenia uczelni w kształceniu studentów niepełnosprawnych, pojawienie się różnych możliwości finansowania działań na rzecz tej grupy społecznej. Od 2007 r. uczelnie publiczne korzystają z dotacji na kształcenie i rehabilitację leczniczą studentów niepełnosprawnych. Wszystkie uczelnie mogą starać się o pozyskiwanie środków z funduszy unijnych oraz z PFRON-u.

Najbardziej rozwiniętą formą organizacyjną jest profesjonalna komórka zajmująca się sprawami studentów niepełnosprawnych w zakresie działań kompensacyjnych. Wzorem mogą być biura osób niepełnosprawnych na Uniwersytecie Jagiellońskim czy Uniwersytecie Warszawskim. Do ich zadań należy świadczenie usług specjalistycznych dla studentów niepełnosprawnych, a w szczególności:

- przygotowanie materiałów w alternatywnych formach zapisu,
- zapewnienie niezbędnego sprzętu adaptacyjnego,
- organizacja transportu dla osób z niesprawnością narządu ruchu,
- pomoc asystentów.

Komórki te zatrudniają specjalistów z wielu dziedzin: psychologów, lekarzy, doradców zawodowych, tłumaczy języka migowego, specjalistów od adaptacji materiałów. Często pracę w nich znajdują studenci i absolwenci niepełnosprawni macierzystej uczelni. Tego typu jednostki powstawały kilka lat, wzorując się na rozwiązaniach krajów skandynawskich, USA i Wielkiej Brytanii. Mogą jednak teraz służyć innym jako przykład dobrych praktyk. Rolą tych jednostek, podobnie jak pełnomocnika, jest pełnienie funkcji organizacyjnych, opiniotwórczych. Ostateczne decyzje podejmują dziekani, kierownicy jednostek i rektor – nie jest zakłócony mechanizm decyzyjny. Jest to dobra propozycja na przyszłość dla dużych uczelni, które jeszcze nie mają tak wyspecjalizowanego ośrodka. W przypadku małych uczelni z niewielką liczbą studentów można tworzyć wspólne dla danego ośrodka akademickiego punkty wsparcia.

Dużą rolę odgrywa wprowadzenie w kontaktach studenta niepełnosprawnego z pracownikiem uczelni (administracyjnym czy dydaktycznym) zasady poufności.

Pracownicy uczelni współpracują ze studentami w procesie poszukiwania dla nich indywidualnych i optymalnych rozwiązań. Wszelkie informacje przekazywane przez studentów podlegają zasadzie poufności. Oznacza to objęcie tajemnicą wymiany informacji między studentem a przedstawicielem uczelni, dotyczącej całokształtu współpracy, w tym przekazywanej dokumentacji i rozmów. Sprawy studenckie powinny być omawiane w ramach pracy lub w czasie superwizji (profesjonalnej, poufnej konsultacji przebiegu pracy z doświadczonym profesjonalistą w celu uzyskania jak najwyższego standardu udzielanego wsparcia; superwizora obejmuje w tym przypadku tajemnica zawodowa). Wyjątkiem od reguły jest sytuacja, w której zagrożone są zdrowie lub życie osoby – wówczas konsultant jest zwolniony z dochowania tajemnicy i może podjąć działanie ukierunkowane na ochronę klienta lub osób postronnych. Jednak nawet w sytuacjach związanych z zagrożeniem zdrowia i życia informacje mogą być udzielane wyłącznie osobom mogącym realnie pomóc dzięki uzyskanej wiedzy. Konsultacje i rozmowy powinny się odbywać w warunkach zapewniających dyskrecję. Pomieszczenie powinno mieć warunki, w których możliwa jest indywidualna i swobodna rozmowa. Na życzenie studenta również załatwianie spraw administracyjnych, np. w dziekanacie, jeżeli poruszane zagadnienie dotyczy tzw. danych wrażliwych (np. informacji o stanie zdrowia czy też rodzaju choroby), powinno się odbywać w ramach „kontakty dyskretnego”.

Jedną z podstawowych barier ograniczających równość dostępu jest stereotypowe traktowanie osób niepełnosprawnych, lęk czy niechęć. Rozwiązaniem powinny stać się cykliczne szkolenia (bądź inne formy) na temat, jak się zachowywać i jak postępować w relacjach z niepełnosprawnymi. Szkolenia te powinny obejmować:

- pracowników administracji uczelni, zwłaszcza tych „pierwszego kontaktu” (dziekanatów, biblioteki, szatni, portierni itp.),
- pracowników dydaktycznych,
- studentów.

Działania zmierzające do zmiany postrzegania osób niepełnosprawnych powinny być prowadzone przez specjalistów oraz towarzyszyć temu powinny materiały informacyjne np. w postaci ulotek przesyłanych do wszystkich pracowników drogą mailową przed rozpoczęciem zajęć. Szkolenia te powinny objąć swym zakresem zasady pierwszej pomocy (w przypadku wystąpienia nagłych objawów choroby).

Sprawdzonym rozwiązaniem w przypadku bardzo różnorodnych ograniczeń osób niepełnosprawnych jest asystencja. Funkcjonujący system asystenta osoby niepełnosprawnej sprawdza się w przypadku zajęć dydaktycznych. Powinien jednak ulegać rozwinięciu o pomoc asystenta np. w akademiku, bibliotece czy dziekanacie. W przyszłości powinien objąć pomoc w dojeździe na uczelnię czy na praktyki zawodowe. Problemem jest znalezienie odpowiedniej formuły wyznaczającej liczbę pracodawców godzin. Istnieje ponadto potrzeba poszukiwania osób chętnych do asystencji. Pomocna w tej sytuacji jest współpraca z samorządem studenckim i kołami naukowymi.

Przedstawione powyżej działania mają charakter przykładowy. Uczelnie publiczne i niepubliczne podejmują bardzo wiele inicjatyw w wielu obszarach obejmujących kształcenie i rehabilitację. Działania w obszarze kształcenia obejmują m. in. dopasowanie:

- procesu rekrutacji,
- procesu dydaktycznego,
- infrastruktury.

Działania z zakresu rehabilitacji leczniczej i społecznej obejmują: pomoc psychologiczną, zajęcia i turnusy rehabilitacyjne, poradnictwo zawodowe, akcje promocyjne na rzecz równych szans osób niepełnosprawnych.

3. Podsumowanie

Rozwiązania stosowane przez uczelnie wyższe na rzecz studentów niepełnosprawnych są ogromnie zróżnicowane zależnie od rodzaju niesprawności czy choroby studenta oraz wydziału, na jakim studiuje. Niezależnie od ich różnorodności zawsze jako punkt wyjścia powinno być i jest przyjmowane założenie, iż wprowadzane zmiany i rozwiązania nie mogą zmniejszać merytorycznych wymagań stawianych studentowi w ramach danych zajęć.

Podstawowym celem uczelni jest kształcenie i wszyscy studenci, sprawni i niepełnosprawni, muszą spełniać te same kryteria wiedzy i umiejętności. Mają takie same prawa i obowiązki, otrzymują taki sam dyplom. Działania uczelni powinny umożliwić studentowi niepełnosprawnemu zdobywanie wiedzy i umiejętności. Działania te powinny mieć charakter kompensacyjny i zindywidualizowany, dopasowany do specyficznych potrzeb studenta wynikających z rodzaju niepełnosprawności.

Trudno znaleźć jednoznaczną odpowiedź na pytanie, czy uczelnie swoje działania podejmują w ramach „społecznego obowiązku”, czy też wykraczają poza ten obszar. Patrząc na zmiany, jakie zachodzą w postrzeganiu osób niepełnosprawnych przez szkoły wyższe, można zauważyć, że nawet narzucony prawem „obowiązek” można realizować dobrze lub źle.

Literatura

- Firlit-Fesnak G., Magnuszewska-Otulak G., *Dyskryminacja a równouprawnienie: zadania polityki społecznej*, [w:] G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny (red.), *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Kowalczyk O., *Rola pomocy osobistej w procesie integracji osób niepełnosprawnych w Polsce i innych krajach*, AE, Wrocław 2003.
- Orczyk J., *Polityka społeczna. Uwarunkowania i cele*, AE, Poznań 2005.
- Pisz Z., *Odpowiedzialność społeczna w działalności edukacyjnej*, [w:] Z. Pisz, M. Rojek-Nowosielska (red.), *Społeczna odpowiedzialność biznesu. Uwarunkowania, kontrowersje, dobre i złe praktyki*, UE, Wrocław 2009.

- Przybylski S., *Refleksje nad barierami występującymi przy wdrażaniu integracji osób niepełnosprawnych w Polsce na początku nowego tysiąclecia*, [w:] Z. Kazanowski, D. Osik-Chudowska (red.), *Integracja osób niepełnosprawnych w edukacji i interakcjach społecznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003.
- Rojek-Nowosielska M. *Kształtowanie społecznej odpowiedzialności*, AE, Wrocław 2006.

Akty prawne

- Europejska konwencja praw człowieka*, <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/7B5C268E-CEB3-49-A5-865F-06286BDB0941/0/PolishPolonais.pdf>.
- Karta praw podstawowych*, [www.ms.gov.pl/ue/translation/32000X1218\(01\).doc](http://www.ms.gov.pl/ue/translation/32000X1218(01).doc).
- Konstytucja RP uchwalona 2 kwietnia 1997 r., DzU z 1997 r. Nr 78, poz. 483.
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych*, http://www.unic.un.org.pl/dokumenty/Konwencja_Praw_Osob_Niepelnosprawnych.pdf.
- Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty* sporządzona w Paryżu dnia 15 grudnia 1960 roku, DzU 64.40.268-zał. – weszła w życie 15 grudnia 1964 r.
- Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. – ISAP, DzU z 1977 r. Nr 38, poz. 169, www.ms.gov.pl/prawa_czlon/prawa_czlow_14.doc.
- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r., www.ms.gov.pl/prawa_czlon/prawa_czlow_12.doc.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 r. *Karta praw osób niepełnosprawnych*, Monitor Polski z 1997, nr 50, poz. 475.
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, DzU z 2004 r. Nr 256, poz. 2572.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, DzU z 2008 r. Nr 14, poz. 92.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, DzU z 2004 r. Nr 64, poz. 593.
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, DzU z 2008 r. Nr 69, poz. 415.
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, DzU z 2004 r. Nr 210, poz. 2135.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 listopada 2000 SK18/99, www.trybunal.gov.pl/omowienia/documents/SK_18_99_PL.pdf.

ACTIVITIES OF UNIVERSITIES FOR DISABLED STUDENTS

Summary: Universities in Poland educate more and more disabled students in order to ensure the common right to education. The aim of the paper is to present these activities and assess whether they meet expectations of society. Activities undertaken by public and private universities are diversified and they concern both education and rehabilitation.